

Питання загальних механізмів функціонування ринків досліджено у працях таких науковців: С. Булгакова, А. Маршалла, К. Макконелла, Ф. Листа, Ф. фон Хайєка тощо. Проблеми функціонування плодоовочевих ринків розглядали такі науковці як В. Артиш, Г. Атамась, О. Березіна, П. Гайдучий, Л. Дейнеко, В. Криворучка, А. Лисецького, І. Лукінов, Ю. Лузан, Л. Мармоль, О. Онищенко, П. Саблук, М. Сичевський, Л. Чернюк та інші вітчизняні вчені. Питанням розвитку та удосконалення організаційно-економічного механізму діяльності сільськогосподарських, у тому числі плодоовочевих підприємств, також присвячені праці вчених-економістів – П. Саблука, В. Месель-Веселяка, М. Маліка, С. Кваші, В. Андрійчука, В. Нелепа, І. Яснолоб та інших. Однак, на сьогодні не розроблено дієвого організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі, який би інтегрував у собі зовнішні чинники впливу та систему управління підприємством. Потребують поглибленого вивчення наукові проблеми теоретичного і практичного спрямування щодо формування, оцінювання

та удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі. Так, досі не розроблена методика розрахунку ефективності господарювання зазначених підприємств, чітко не систематизовані елементи механізму. Недостатньо висвітленими залишається питання інституційного забезпечення. Саме тому, виникає необхідність узагальнення, систематизації та комплексного підходу до проблеми створення механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі.

Методика формування організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі здійснюється у певній послідовності та включає такі етапи: організаційний, виробничий, контролю та удосконалення.

Побудова механізму починається з оцінки передумов існування зазначеного явища, визначенні факторів впливу на нього, наявності інституційного забезпечення. Наступним етапом є аналіз системи управління та визначення інструментарію, необхідного для функціонування даного явища (рис. 1).



*адаптовано автором

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм функціонування підприємств плодоовочевої галузі

Виробничий етап передбачає виконання тактичних і операційних дій та завдань: виявлення точок зростання виробництва продукції і вибір пріоритетних напрямів розвитку виробництва.

На етапі контролю здійснюється діагностика господарської діяльності суб'єкта господарювання. Метою її проведення є визначення результату функціонування організаційно-економічного механізму, виявлення слабких місць і недоліків у його структурі та функціональних зв'язках між елементами. За отриманими результатами можна визначити ступінь недосконалості механізму, виявити його причини та окреслити можливі напрями поліпшення.

Етап удосконалення включає розробку програми підвищення ефективності організаційно-економічного механізму та впровадження програми вдосконалення організаційно-економічного механізму.

До складу системи забезпечення організаційно-економічного механізму входять підсистеми правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління підприємством.

Організаційно-економічний механізм управління підприємством включає такі основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.

Лише держава в особі її органів влади може:

- здійснювати економічну і соціальну політику з метою забезпечення інтересів усіх верств населення;
- пом'якшувати стихійні процеси ринкової саморегуляції з метою запобігання хаосу в економіці;
- стимулювати ринкову економіку, забезпечувати ефективність її функціонування з одночасним обмеженням і попередженням негативних наслідків економічної влади власників, особливо монополістів;
- гарантувати захист національних інтересів і внутрішнього ринку від зовнішньої економічної та політичної експансії [3, 19].

Державне регулювання плодоовочевої галузі може відбуватися у двох основних формах: пряме та опосередковане.

Пряме регулювання здійснюється шляхом поширення державної власності (на засоби виробництва, частину національного доходу, фінансово-кредитні інститути та ін.), управління державними підприємствами, а також за допомогою законотворчої та адміністративної діяльності.

Опосередковане регулювання здійснюється шляхом планування, прогнозування, фінансування, бюджетного регулювання, системи оподаткування, кредитування, грошової політики, політики прискореної амортизації, цінової, промислової, інвестиційної політики, обліку і контролю тощо [3, 28].

Функція планування держави проявляється у розробках Стратегій розвитку регіонів, сільського господарства та агропромислового комплексу в цілому.

Державне прогнозування передбачає розрахунок розмірів показників розвитку галузі на перспективу. Це може бути відображено у річних планах та програмах регіонального розвитку.

Фінансування може бути представлене рядом пільгових програм для учасників ринку плодоовочевої галузі. Серед таких виділимо:

- запровадження мінімальної (нульової) ставки податку на додану вартість;
- загальнодержавні програми розвитку: державна підтримка розвитку плодоовочевого виробництва, підтримка виробництва продукції рослинництва, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів, фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення кредитів, часткова компенсація вартості техніки вітчизняного виробництва в сільському господарстві;
- фінансування у розрізі регіональних програм розвитку: регіонального фінансового лізингу, овочівництва та переробної галузі, особистих селянських та фермерських господарств області, стратегія регіонального розвитку, програми економічного та соціального розвитку областей.

Бюджетне регулювання передбачає виділення певної суми коштів у вигляді бюджетних трансфертів.

Бюджетний кодекс визначає міжбюджетні трансферти як кошти, що безоплатно й

безповоротно передаються з одного бюджету в інший. Діючим законодавством передбачено використання таких видів міжбюджетних трансфертів: дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються з одного бюджету в інший, інші дотації [5].

На нашу думку, головним завданням державної інвестиційної політики плодоовочевої галузі є створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвесторів.

Цінова політика проявляється у встановленні фіксованих цін на ринку плодоовочевої продукції, контролі за їх дотриманням.

Правове регулювання полягає у законодавчому забезпеченні розвитку ринку плодоовочевої продукції.

Ще однією важливою функцією держави є контроль за дотриманням антимонопольного законодавства.

У напрямі зовнішньоекономічної діяльності важливе місце займає виважена протекціоністська політика галузі.

Невід'ємною складовою організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі є цільова система, яка поєднує у собі визначення тактичних, стратегічних та оперативних цілей [2, 385].

Серед стратегічних виділимо:

- забезпечення продовольчої безпеки;
- залучення іноземних інвестицій;
- підвищення рівня життя населення;
- розширення ринкової позиції та підвищення ступеня задоволеності клієнтів.

Тактичні цілі відображають окремі етапи досягнення стратегічних цілей. Вони включають:

- зростання конкурентоспроможності виготовлення товарів;
- поліпшення якості продукції;
- використання сучасних досягнень науково-технічного процесу;
- вирощування органічної сировини;
- створення безвідходних технологій;
- залучення інвестиційних ресурсів.

Серед оперативних цілей визначимо:

- формування конкурентоспроможних структур;
- налагодження інформаційних потоків;
- підвищення ефективності виробництва;
- одержання стабільно зростаючого прибутку;

- зростання рівня інноваційності;
- ефективніше використання наявних потужностей;
- розподіл витрат і ризиків між учасниками продуктового ланцюга;
- забезпечення належних умов реалізації трудового потенціалу;
- підвищення рівня зайнятості населення.

Система забезпечення підприємств плодоовочевої галузі поєднує ресурсне, наукове, інформаційне, технічне управління процесом виробництва.

Серед функціональних підсистем виділяють: планування, організацію, мотивацію, облік, контроль та управління.

Планування представлене формуванням виробничої програми, складанням кошторису витрат.

Організація передбачає розподіл завдань між учасниками виробництва.

Облік та контроль включає: первинний, поточний та підсумковий обліки та контроль за обігом фінансів.

Підсистема мотивації передбачає створення сприятливих умов праці робітників та всебічне стимулювання їхньої діяльності.

Головною функцією управління виробництвом є підведення підсумків виробничого процесу, оцінка витрат та доходів.

Основними причинами розвитку плодоовочевого виробництва на рівні регіону та держави в цілому є:

- зростання рівня продовольчої безпеки;
- необхідність зменшення втрат сільськогосподарської продукції;
- забезпечення ринку несезонною продукцією;
- збільшення попиту на вітчизняні товари;
- підвищення рівня конкурентоспроможності продукції.

Для виробників передумовами, які стимулюють розвиток плодоовочевого виробництва є: забезпеченість сировинними ресурсами; неповне використання виробничих ресурсних можливостей галузі; невисока енергетична і висока фізіологічна цінність плодоовочевої продукції; скорочення витрат та часу у виробничому ланцюгу; безперебійний процес виготовлення продукції; усунення проблеми сезонності виробництва продукції у сільському господарстві; недостатня кількість

підприємств, які займаються повним процесом виготовлення продуктів харчування на плодоовочевій основі від вирощування сировини до розфасовки переробленої продукції у відповідну тару; наявність відтворюваних процесів; існування попиту на продукцію.

Фактори впливу на розвиток підприємств плодоовочевої галузі процес можуть бути екзогенними та ендогенними.

Серед екзогенних виділяють: політичні, загальноекономічні, демографічні, інфляційні, валютні, екологічні, збутові, кон'юнктурні, конкурентні тощо [5]. На нашу думку, найбільш вагомими, це: недореформованість земельного ринку; галузеві диспропорції виробництва в бік односторонньої орієнтації сільськогосподарства; відсутність ринкових механізмів впливу на зміну спеціалізації виробника; споживчі запити населення; наявність ринків для збуту продукції.

До внутрішніх чинників впливу на функціонування підприємств плодоовочевої галузі можна віднести:

- сировинна та матеріально-технічна база;
- рівень інноваційності суб'єктів господарювання;
- розвиток центрів відповідальності;
- ресурсна забезпеченість;
- наявність системи логістичних зв'язків.

Взаємозв'язок усіх складових організаційно-економічного механізму розкривається у виробничому процесі. Він включає в себе поєднання стратегії розвитку підприємства плодоовочевої галузі, методики формування організаційно-економічного механізму, вибір організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. За допомогою інструментарію функціонування підприємств плодоовочевої галузі реалізується виробничий процес.

Інструментарій формування організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі поділяється на: методологічний, методичний та організаційний.

Методологічний містить у собі: принципи, методи, функції та теоретичні підходи до оцінки доцільності розвитку та функціонування підприємств плодоовочевої галузі.

Методичний інструментарій включає: механізм узгодження стратегічних цілей фу-

нкціонування підприємств плодоовочевої галузі із структурними і функціональними факторами, методики: оцінки ефективності процесу виробництва підприємств плодоовочевої галузі.

Організаційний – об'єднує процес моделювання оптимізаційної структури виробництва, організаційно-правової форми співробітництва та організаційно-структурне забезпечення розвитку підприємств плодоовочевої галузі.

Запропонований у статті організаційно-економічний механізм функціонування підприємств плодоовочевої галузі сприятиме вирішенню ряду економічних питань у розвитку регіонів, загальному підвищенню ефективності аграрного сектора. Він допоможе поєднати державне регулювання та внутрішньогосподарське управління діяльністю сільськогосподарських товаровиробників. На основі проведеного дослідження стає можливим вирішення подальших завдань формування та реалізації організаційно-економічного механізму функціонування підприємств плодоовочевої галузі.

Список використаних джерел

1. Канада надасть Україні гроші на розвиток плодоовочевої галузі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://24tv.ua/news/showNews.do?kanad_nadas_ukrayin_grosh_na_rozvitok_plodoovocheyi_galuzi&objektId=548082.
2. Саблук П. Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми методології та термінології / П. Т. Саблук, М. Й. Малік, В. Л. Валентинов. — К. : ІАЕ, 2002. — 294 с.
3. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : монографія / Ю. Я. Лузан. — К. : ННЦ ІАЕ України, 2010. — 472 с.
4. Смолин Г. В. Державне регулювання господарської діяльності / Г. В. Смолин. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. — 528 с.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Яснолоб І. Організаційно-економічний механізм функціонування плодоовочевого ринку [Електронний ресурс] / І. Яснолоб // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — Вип. 1 (8). — С. 327—336. — Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13yiofpr.pdf>.
7. Джеджула В. В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління : монографія / В. В. Джеджула. — Вінниця : ВНТУ, 2014. — 346 с.

H. V. SHEVCHUK
Vinnitsa

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES HORTICULTURAL INDUSTRY

The economic and organizational mechanism of Ukrainian fruit and vegetable industry enterprises functioning is being presented in this article. The author has offered conceptual approach to its forming, the basic components are given. Besides of the factors of influence upon economic subjects of horticultural industry are determined. Pre-conditions, which stimulate the functioning of fruit and vegetable production, are defined. The causes of industry development are determined at both regional level and at the state level. The objective of the article was to develop the conceptual approach to the economic and organizational mechanism of enterprises of horticultural industry functioning. The development of efficient organizational and economic mechanism of horticultural industry enterprises functioning, its structure consists of the following elements: government regulation, the functioning pre-conditions and the factors of influence on the industry functioning, system of management and operation toolkit of horticultural industry enterprises, became the result of research. The implementation of suggested in this article measures will help to solve the number of social and economic problems in the field of regional development, to increase general agricultural sector efficiency.

Key words: the economic and organizational mechanism, system, horticultural industry, production, the functioning of the enterprise, government regulation.

A. B. ШЕВЧУК
г. Винница

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПЛОДООВОЩНОЙ ОТРАСЛИ

В статье представлен организационно-экономический механизм функционирования предприятий плодоовощной отрасли в Украине. Автором предложен концептуальный подход к его формированию, приведены основные составляющие. Также определены факторы влияния на развитие субъектов хозяйствования плодоовощной отрасли. Определены предпосылки, которые стимулируют функционирования плодоовощного производства. Выявлены причины развития отрасли на уровне региона и государства в целом. Целью статьи стала разработка концептуального подхода к формированию организационно-экономического механизма функционирования предприятий плодоовощной отрасли. Результатом исследования стала разработка действенного организационно-экономического механизма функционирования предприятий плодоовощной отрасли, в структуре которого выделены следующие элементы: государственное регулирование, предпосылки функционирования и факторы влияния на функционирование отрасли, система управления и инструментарий функционирования предприятий плодоовощной отрасли. Реализация предложенных в статье действий будет способствовать решению ряда социально-экономических проблем в развитии регионов, общему повышению эффективности аграрного сектора.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, система, плодоовощная отрасль, производство, функционирование предприятий, государственное регулирование.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2015